

Opinia
Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych
nr 164/2012 z dnia 13 sierpnia 2012 r.
o projekcie programu „Program zapobiegania nadwadze i otyłości
poprzez promowanie zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej
wśród dzieci z terenu województwa lubelskiego w latach 2012-
2015”

Po zapoznaniu się z opinią Rady Przejrzystości wydaję pozytywną opinię o projekcie programu „Program zapobiegania nadwadze i otyłości poprzez promowanie zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej wśród dzieci z terenu województwa lubelskiego w latach 2012-2015”.

Uzasadnienie

Trzyletni program województwa lubelskiego jest skierowany do dzieci uczęszczających do szkół podstawowych, w wieku od 10 do 13 lat, na terenie województwa lubelskiego, czyli populacji liczącej ok. 66 tys osób. Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Agencji. Projekt zawiera planowane koszty jednostkowe i całkowite, budżet zaplanowano na kwotę ok. 12 milionów złotych. Projekt ma być finansowany ze środków budżetów Samorządu Województwa Lubelskiego oraz samorządów gmin.

W pierwszym etapie, w 2012 roku, program ma zostać przetestowany na pilotażowej grupie ok. 15 tys. dzieci.

Przedmiot opinii

Przedmiotem opinii jest projekt programu zdrowotnego województwa lubelskiego w zakresie profilaktyki nadwagi i otyłości wśród dzieci, zakładający przeprowadzenie akcji edukacyjnej w zakresie zdrowego żywienia i inicjatyw promowania aktywności fizycznej. Populację programu stanowią dzieci szkół podstawowych kl. IV-VI z terenu województwa lubelskiego - 66 012 uczniów. Za główny cel programu uznano poprawę stanu zdrowia mieszkańców województwa lubelskiego oraz zmniejszenie różnic społecznych i terytorialnych w stanie zdrowia populacji. Jako cele szczegółowe wskazano podniesienie poziomu wiedzy uczniów dotyczącej zdrowego żywienia i stylu życia oraz propagowania aktywnych form spędzania wolnego czasu. Planowane działania obejmują prowadzenie dwóch równoległych bloków tematycznych: I. blok tematyczny – edukacyjny, zorganizowany w formie zajęć z edukacji zdrowotnej przeprowadzonych w formie zabaw, gier, konkursów tematycznych itp. (35h lekcyjnych - jedna godz. 45min/tydzień dla maksymalnie dwudziestoosobowej grupy dzieci). II. blok tematyczny – prewencyjny, zorganizowany w formie aktywnych zajęć ruchowych przeprowadzanych na basenie, sali gimnastycznej lub świeżym powietrzu itp. (35h lekcyjnych - jedna godz. 45min/tydzień dla maksymalnie dwudziestoosobowej grupy dzieci).

Problem zdrowotny

Otyłość to choroba przewlekła, charakteryzująca się nadmiernym nagromadzeniem tkanki tłuszczowej. Przyczyną otyłości mogą być czynniki dziedziczne, środowiskowe, złe nawyki żywieniowe, zmniejszona aktywność fizyczna, stres i zaburzenia emocjonalne, czynniki kulturowe i tradycje rodzinne, mała masa urodzeniowa, wysoki wskaźnik BMI (wskaźnik masy ciała, ang. *body mass index*, iloczyn masy ciała przez kwadrat wzrostu wyrażony w metrach, liczony według wzoru: $BMI = \text{masa}[\text{kg}] / (\text{wzrost})^2 [\text{m}^2]$) noworodka, przyjmowane leki, uszkodzenia podwzgórza.

Otyłość i nadwaga są często przyczynami wielu innych chorób m. in.: cukrzycy, zaawansowanych zmian zwyrodnieniowych stawów, urazów w obrębie układu kostnego, przerostu lewej i prawej komory serca z niewydolnością serca, zatorów tętnicy płucnej, zawałów, udarów, stłuszczenia wątroby, kamicy żółciowej, bezdechu sennego, nowotworów złośliwe, depresji oraz wiele innych chorób. Nadwagi i otyłości, wraz z chorobami im towarzyszącymi, można uniknąć poprzez profilaktykę polegającą na kształtowaniu odpowiednich nawyków żywieniowych oraz systematycznej aktywności fizycznej.

Prawidłowe żywienie dzieci oraz zapewnienie im właściwego rozwoju fizycznego i psychicznego, mają korzystne znaczenie dla zachowania zdrowia zarówno w wieku rozwojowym, jak i dorosłym, dlatego walka z otyłością u dzieci nie powinna sprowadzać się tylko do ograniczeń żywieniowych w diecie i poza rodziną dziecka powinna być w nią zaangażowana również szkoła.

Do zadań i roli szkoły powinno należeć: kontrolowanie wagi ciała 3 razy w roku szkolnym; pisemna informacja do rodziców o pomiarze wagi i analiza wyników z uwzględnieniem wskaźnika BMI ; indywidualne rozmowy z dziećmi (analizowanie wagi ciała, kontrola kalorii w spożywanych produktach) prowadzone przez pielęgniarki szkolne, pedagogów, wychowawców, ćwiczenia indywidualne na zajęciach gimnastyki korekcyjnej, zestawy ćwiczeń dla dzieci z nadwagą i otyłością do wykonywania w domu.

Alternatywne świadczenia

W Polsce od 2006 roku realizowany jest ogólnopolski Program edukacyjno-informacyjny „Trzymaj formę” współorganizowany jest przez Główny Inspektorat Sanitarny (GIS) oraz Polską Federację Producentów Żywności Związek Pracodawców (PFPZZP) w ramach realizacji strategii WHO dotyczącej diety, aktywności fizycznej i zdrowia.

Celem programu "Trzymaj formę!" jest edukacja w zakresie trwałego kształtowania prozdrowotnych nawyków wśród młodzieży szkolnej poprzez promocję zasad aktywnego stylu życia i zbilansowanej diety, w oparciu o odpowiedzialność indywidualną i wolny wybór jednostki. Program pomaga rozwijać zainteresowania uczniów i poszerza ich wiedzę o zasadach zdrowego odżywiania. Realizowany jest metodą projektu, dzięki czemu wykracza poza podstawę programową i programy nauczania szkoły. Z informacji zamieszczonej na stronie programu www.trzymajforme.pl wynika, że projekty winny służyć promocji aktywności fizycznej, uczyć prawidłowego, czyli zróżnicowanego i zbilansowanego sposobu odżywiania się dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności indywidualnej za zdrowie i zasady wolnego wyboru. W programie mogą uczestniczyć wszystkie publiczne i niepubliczne szkoły gimnazjalne. Zainteresowane programem szkoły otrzymają materiały edukacyjne dla uczniów i nauczycieli przygotowane przez PFPŻ przy współpracy z Instytutem Żywności i Żywienia oraz Zakładem Medycyny Szkolnej Instytutu Matki i Dziecka.

Na potrzeby programu opracowano nowoczesne materiały dydaktyczne przeznaczone dla: nauczycieli, (między innymi: porady dla szkół w zakresie higieny stołówek, przykładowe scenariusze zajęć, listę produktów żywnościowych zalecanych do rozszerzenia asortymentu sklepików szkolnych), rodziców, dzieci i młodzieży.

„Trzymaj formę!” został wpisany pod numerem 1113 do oficjalnego rejestru działań promujących prozdrowotny styl życia prowadzonego przez Europejską Platformę ds. Diety, Aktywności Fizycznej i Zdrowia. Ponadto, w lutym 2010 r., program „Trzymaj formę!” został przedstawiony na plenarnym posiedzeniu Europejskiej Platformy ds. Diety, Aktywności Fizycznej i Zdrowia, w trakcie którego Robert Madelin (Dyrektor Generalny Dyrekcji Generalnej ds. Zdrowia i Ochrony Konsumentów DG SANCO Komisji Europejskiej) uznał tą inicjatywę za wzorcowy przykład realizacji programów edukacyjnych na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego przy szerokim zaangażowaniu strony rządowej, świata nauki oraz sektora prywatnego.

Wnioski z oceny przeprowadzonej przez Agencję

Ogólne wnioski i zalecenia wynikające z opinii ekspertów, odnalezionych rekomendacji oraz dowodów naukowych dotyczących skuteczności i efektywności kosztowej programów dotyczących edukacji z zakresu zdrowego odżywiania oraz profilaktyki i leczenia otyłości:

Programy dotyczące edukacji z zakresu zdrowego odżywiania oraz profilaktyki i leczenia nadwagi i otyłości powinny być realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego ze względu na bliski kontakt z pacjentami oraz znajomość potrzeb społeczności lokalnej.

Programy profilaktyki powinny obejmować zarówno populację zdrową (profilaktyka pierwotna), jak i populacje cierpiące na nadwagę i otyłość (profilaktyka wtórna).

Edukacja jest podstawą wszelkich interwencji medycznych. Edukacją zdrowotną powinny zajmować się osoby wykwalifikowane w tym kierunku. Programy zdrowotne dotyczące nadwagi i otyłości powinny być prowadzone począwszy od dzieci przedszkolnych i szkolnych ze szczególnym uwzględnieniem tych grup wiekowych. Prowadzenie programów wśród młodzieży i dorosłych również jest zalecane. Programy polegające na edukacji dzieci powinny obejmować także rodziny i opiekunów dzieci. Najskuteczniejsze są programy wieloletnie oraz programy wielokomponentowe. Sugeruje się włączanie w nie diety, aktywności fizycznej oraz psychologicznych terapii behawioralno-poznawczych. Należy także wprowadzać zmiany środowiskowe sprzyjające utrzymaniu zdrowego stylu życia. Interwencje edukacyjne powinny aktywnie włączać uczestników w zajęcia. Badania przesiewowe w szkołach powinny odbywać się z zachowaniem prawa do intymności.

Zalecany wskaźnikiem nadwagi i otyłości u dzieci jest pomiar BMI skorygowany o wiek i płeć w postaci centyli. Normy w populacji polskiej to: dla nadwagi pomiędzy 90 a 97 centylem, dla otyłości powyżej 97 centyli. Zalecany wskaźnikiem nadwagi i otyłości u dorosłych jest pomiar BMI, obwodu talii oraz WHR (ang. *waist/hip ratio*). Otyłość stwierdza się dla wartości powyżej 80 cm u kobiet i 94 cm u mężczyzn. W przypadku potwierdzonej nadwagi i otyłości zaleca się wykonanie podstawowych badań laboratoryjnych w celu wykluczenia chorób towarzyszących: badania ciśnienia krwi, poziomu glukozy we krwi, lipidogramu.

Programy obejmujące zmianę diety u dorosłych powinny polegać na ograniczeniu kaloryczności dziennej racji żywieniowej o 500-1000 kcal/dzień. Zaleca się redukcję wagi o 5-10% w ciągu 6 miesięcy lub 0,5-1/tydz. Nieliczne dostępne dane na temat efektywności kosztowej wskazują na potencjalną efektywność kosztową programów profilaktyki otyłości.

Otyłość jest jednym z podstawowych czynników etiologicznych choroby zwyrodnieniowej kolan, bioder oraz kręgosłupa. Zasadnym jest łączenie diagnostyki i terapii choroby zwyrodnieniowej stawów z profilaktyką i leczeniem otyłości. Odnalezione dane oraz opinie ekspertów potwierdzają bezpieczeństwo interwencji profilaktyki otyłości oraz edukacji w zakresie zdrowego żywienia.

Odnosząc projekt opiniowanego programu do ogólnych kryteriów dobrze zaprojektowanego programu zdrowotnego (sformułowanych przez American Public Health Association) można stwierdzić, że:

I. Program odnosi się do dobrze zdefiniowanego problemu zdrowotnego, opierającego się na profilaktyce nadwagi i otyłości wśród dzieci i młodzieży. Opisany problem zdrowotny jest obecny w populacji docelowej.

II. Dostępność działań Programu dla beneficjentów – zaplanowano akcję informacyjno-promocyjną. IV. W projekcie podjęto próbę oszacowania kosztów realizacji Programu. Koszt całkowity 11 696 100,00 zł, koszt jednostkowy ok. 181 zł

V. W programie opisano system monitorowania jego realizacji

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, wydaję opinię jak na wstępie.

Tryb wydania opinii

Opinię wydano na podstawie art. 48 ust. 2a ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, z uwzględnieniem raportu „Program zapobiegania nadwadze i otyłości poprzez promowanie zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej wśród dzieci z terenu województwa lubelskiego w latach 2012-2015” realizowanym przez województwo lubelskie, nr: AOTM-OT-441-151/2012, Warszawa, lipiec 2012 i aneksu „Edukacja w zakresie zdrowego odżywiania oraz profilaktyka i leczenie nadwagi i otyłości – wspólne podstawy oceny”, Aneks do raportów szczegółowych, Warszawa, lipiec 2012.